

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА
ГРІНЧЕНКА

ЗАТВЕРДЖЕНО
Приймальною комісією
Протокол № 9 від 13» 04 2026
Голова Приймальної комісії

Олександр ТУРУНЦЕВ

ПРОГРАМА
вступного випробування (іспиту) до аспірантури
зі спеціальності В7 Релігієзнавство

Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)
Галузь знань: В Культура, мистецтво та гуманітарні науки
Спеціальність: В7 Релігієзнавство
Освітньо-наукова програма: «Релігієзнавство»
На основі: освітнього ступеня магістра
(освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста)

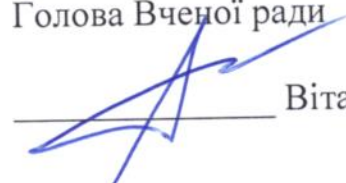
ПОГОДЖЕНО

Проректор з наукової роботи
та міжнародної діяльності

Наталія ВІННИКОВА

РОЗГЛЯНУТО І ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні Вченої ради
Факультету суспільно-гуманітарних наук
Протокол № 8 від 20 лютого 2026 р.
Голова Вченої ради

Віталій АНДРЕЄВ

Київ – 2026

ВСТУП

Програму підготовлено колективом фахівців кафедри філософії та релігієзнавства Факультету суспільно-гуманітарних наук Київського столичного університету імені Бориса Грінченка з урахуванням нормативних вимог до обсягу фахових знань і компетентностей, які мають продемонструвати вступники до аспірантури за спеціальністю В7 Релігієзнавство.

Метою вступного іспиту є визначення глибини теоретичної підготовки вступника у сфері релігієзнавства, рівня сформованості його дослідницького мислення та готовності до самостійної науково-дослідної діяльності у галузі вивчення релігії як складного соціокультурного феномену.

Під час випробування вступник повинен засвідчити системне розуміння предметного поля релігієзнавства, що передбачає науковий аналіз релігії як багатовимірного явища, з'ясування її сутнісних характеристик, дослідження закономірностей історичного розвитку релігійних традицій, а також прогнозування трансформацій інституційних процесів у міжконфесійних та державно-церковних відносинах. Важливим є усвідомлення дослідницьких завдань спеціальності, зокрема історіософської інтерпретації процесів у релігійно-церковному комплексі та виявлення тенденцій розвитку сучасних релігійних і міжконфесійних взаємодій у глобальному та національному контекстах.

Вступник має продемонструвати здатність виокремлювати ключові напрями аналізу релігійної проблематики та оперувати базовими складовими релігієзнавчого знання, зокрема:

- орієнтуватися у конфесійному різноманітті сучасного світу та його регіональних особливостях;
- здійснювати порівняльний аналіз доктринальних систем релігій у контексті історії культури;
- виявляти взаємозв'язки морально-етичних вчень релігій із універсальними гуманістичними цінностями;
- застосовувати теоретичні знання для інтерпретації сучасних релігійних процесів;
- окреслювати науково обґрунтовані підходи до міжконфесійного діалогу як чинника суспільної стабільності та громадянської злагоди.

Вступник також повинен уміти здійснювати критичний аналіз суспільно-історичної природи релігії, характеризувати доктринальні та інституційні особливості світових релігій, аргументовано формулювати власну науково-світоглядну позицію щодо ролі релігії в суспільному розвитку. Особлива увага приділяється здатності осмислювати значення релігійної спадщини людства у формуванні культури толерантності, а також визначати перспективні напрями міжконфесійної комунікації як важливого механізму досягнення соціальної консолідації в сучасному поліконфесійному суспільстві.

Вступний іспит до аспірантури зі спеціальності В7 Релігієзнавство проводиться у формі усної співбесіди за трьома питаннями екзаменаційного білету. Час підготовки – 30 хвилин.

ЗМІСТ

Тема 1. Релігієзнавство як галузь наукового знання

Поняття релігії як багатовимірного духовно-соціального феномену та основні наукові підходи до його осмислення. Проблематика походження релігії в контексті еволюції людської культури і свідомості, огляд класичних і сучасних теорій генезису релігійних вірувань. Об'єкт і предмет релігієзнавства як галузі гуманітарного знання, його дослідницька мета та коло основних наукових завдань. Структурна організація релігієзнавства та його міждисциплінарний характер.

Дисциплінарна система релігієзнавства, що охоплює взаємопов'язані напрями дослідження релігійного феномену: філософію та феноменологію релігії, соціологію і психологію релігії, історію та історіософію релігії, географію релігії, релігієзнавчу герменевтику, а також порівняльне релігієзнавство як інструмент виявлення типологічних подібностей і відмінностей між релігійними традиціями.

Категоріальний апарат, принципи та характерні риси академічного релігієзнавства як позаконфесійної наукової галузі. Співвідношення релігієзнавства і богослов'я, їхні відмінності у методологічних засадах, дослідницьких цілях і світоглядних орієнтирах. Світський статус релігієзнавства як навчальної дисципліни та сфери наукового пізнання.

Методи дослідження релігійних явищ у релігієзнавстві та методологічні принципи функціонування цієї галузі знання, зокрема історичний, порівняльний, соціокультурний, феноменологічний і герменевтичний підходи. Термінологічна система сучасного релігієзнавства як інструмент наукового опису, інтерпретації та концептуалізації релігійних процесів у глобальному та національному контекстах.

Тема 2. Релігія в її сутності, структурі та функціях

Релігія як об'єкт релігійно-історичних досліджень, її місце у розвитку суспільства та культури в різні історичні епохи. Основні концептуальні підходи до осмислення релігії, зокрема богословсько-теологічні інтерпретації, філософський аналіз релігійного феномену та наукові, позаконфесійні дослідження релігії в межах сучасного релігієзнавства. Джерельна база релігієзнавчих студій — сакральні тексти, історичні документи, археологічні матеріали, етнографічні дані, статистичні та соціологічні джерела — а також сучасний стан наукових досліджень у галузі релігієзнавства.

Сутність релігії як соціокультурного феномену та форми суспільної свідомості. Основні підходи до її тлумачення, включно з теологічною інтерпретацією, що розглядає релігію як богооб'явлену реальність, і релігієзнавчою (науковою) інтерпретацією, яка аналізує релігію як історично зумовлене явище людської культури.

Структурна організація релігії, її складові елементи — віровчення, культова практика, релігійна організація та система релігійних відносин. Функціональний потенціал релігії у суспільстві, зокрема її світоглядна, регулятивна, компенсаційна, комунікативна, інтегративна, ідеологічна, політична, культуротворча та легітимуюча функції. Поняття релігійного комплексу та його структурні компоненти.

Основні теорії походження релігії в історії наукової думки, їхня методологічна специфіка та пояснювальні можливості. Релігійні традиції у контексті історичного процесу, їхня роль у формуванні цивілізацій та культурних систем. Типологія релігій і підходи до їх класифікації, проблеми систематизації релігійного різноманіття за доктринальними, історичними, соціокультурними та географічними критеріями.

Передумови становлення науково-теоретичного вивчення релігії, формування релігієзнавства як автономної галузі знання. Специфіка релігійного світосприйняття і світорозуміння, особливості сакральної картини світу, символічного мислення та релігійної інтерпретації реальності.

Тема 3. Природа і різновиди етнічних релігій

Етнологія релігій як міждисциплінарна наукова галузь, що досліджує взаємозв'язок релігійних вірувань із етнічними традиціями, культурою, способом життя та історичним розвитком народів. Типологічні ознаки етнічних (локальних) релігій, їхня прив'язаність до конкретного етносу, території та традиційної культури.

Релігійні уявлення індоіранських племен, формування дуалістичної картини світу та виникнення зороастризму як однієї з найдавніших світоглядних систем. Авеста як канонічний корпус священних текстів зороастризму, основи віровчення, культова практика та морально-етичні настанови цієї релігії.

Ведична релігія як духовно-культурний феномен давньоіндійської цивілізації, її міфологічна система та ритуальна традиція. Веди як сакральний текстовий комплекс давньоіндійських вірувань. Основні риси ведичної релігії та її роль у формуванні індійської духовної культури. Еволюція етнорелігії Індії через послідовні етапи — ведизм, брахманізм та індуїзм. Індуїзм як складна система різноманітних напрямів, зокрема вішнуїзму, шіваїзму, сикхізму, крішнаїзму. Джайнізм як альтернативна релігійна традиція, що сформувалася в контексті індійського духовного середовища.

Синтоїзм як національна релігія Японії, його віровчення, культ предків і природних божеств, сакралізація імператорської влади. Ідея духовного безсмертя та специфіка релігійної практики синто. Сучасний стан синтоїзму та його співіснування з буддизмом у релігійному житті японського суспільства.

Еллінська релігія як етнорелігійна система Стародавньої Греції, класична міфологія, пантеон олімпійських богів, героїчні культи та антропологічні уявлення. Культова практика, містерії та релігійні обряди давніх греків, зокрема орфічна традиція. Формування релігії Стародавнього Риму на основі власних і запозичених культів підкорених народів. Мітраїзм як містеріальна релігія іранського походження, його поширення в межах Римської імперії та можливий вплив на раннє християнство. Сучасні спроби відродження античних етнічних релігій у Греції.

Конфуціанство і даосизм як традиційні релігійно-філософські системи Китаю, їхні основні ідеї, етичні принципи та уявлення про космічний порядок. Стародавня китайська релігія та її роль у формуванні культурної і політичної традиції Китаю. Значення релігійного чинника в історичному розвитку китайської цивілізації.

Іудаїзм як монотеїстична національно-державна релігія єврейського народу, його віровчальні засади, культова система та історична еволюція. Основні етапи розвитку іудаїзму — біблійний, елліністичний і рабиністичний періоди. Талмуд як центральне джерело рабиністичної традиції. Хасидизм як містичний рух у межах юдаїзму та його духовно-культурне значення.

Тема 4. Світові релігії. Буддизм та іслам

Історичні та соціокультурні передумови виникнення буддизму, умови його становлення в давньоіндійському цивілізаційному контексті та подальша еволюція в різних регіонах Азії. Основні напрями буддизму — хінаяна (тхеравада) і махаяна — їхні доктринальні відмінності, філософські засади та особливості релігійної практики. Тантризм як специфічна форма буддійської релігійності, пов'язана з езотеричними практиками та символікою. Філософська концепція буддизму, включно з ученням про страждання, причинність, непостійність і шлях звільнення. Віровчення і культова система буддизму, його ритуальні практики та інституційні форми. Канонічні тексти буддизму та їхня роль у формуванні доктрини і традиції. Етичні засади буддизму, їхня інтерпретація в сучасному світі. Розвиток буддизму в умовах глобалізації, трансформація традиційних форм релігійності та географія його сучасного поширення.

Виникнення ісламу в історичному контексті Аравійського півострова VII століття та його швидке поширення як відповідь на соціальні, політичні та духовні виклики епохи. Роль пророка Мухаммеда у формуванні основ ісламського віровчення, релігійної громади та державності. Основи догматики і культової практики ісламу, система релігійних обов'язків мусульманина.

Особливості мусульманської етики та філософської думки, їхній зв'язок із правовими та соціальними нормами ісламського суспільства. Коран як головне джерело віровчення, права і духовної культури ісламу. Основні напрями і течії ісламу, їхні історичні витоки, догматичні розбіжності та регіональні особливості.

Сучасні інтерпретації соціально-політичної доктрини ісламу, співвідношення релігії та влади в мусульманських суспільствах. Мусульманські релігійно-політичні рухи, їхня ідеологія та форми діяльності. Вплив ісламського фундаменталізму на міжнародні відносини та глобальні політичні процеси. Проблематика ісламського екстремізму й тероризму як виклику сучасній безпеці та міжцивілізаційному діалогу.

Соціально-історичні передумови поширення ісламу на українських землях, роль Кримського ханства як регіонального центру мусульманської культури та державності. Сучасний стан ісламу в незалежній Україні, особливості організації мусульманських громад і конфесійної структури. Ідейно-релігійні та політичні взаємозв'язки України з мусульманським світом у контексті сучасних геополітичних процесів.

Тема 5. Виникнення та становлення християнства, його віровчення і культ

Історико-культурні та релігійні передумови виникнення християнства в контексті духовної ситуації пізньої античності, юдейської традиції та елліністичного світу. Постать Ісуса Христа як центральна фігура становлення нової релігії: євангельські свідчення, міфологічні інтерпретації та історико-критичні підходи до реконструкції його життя і діяльності.

Загальна характеристика канонічних текстів Старого і Нового Завітів як основ християнського віровчення. Структура Біблії, її мовна традиція, історія формування канону, переклади та їхній вплив на поширення християнства. Роль Біблії в духовному та культурному житті українського народу, її значення для формування національної релігійної ідентичності та писемної культури.

Початковий етап розвитку християнства в перші століття його існування, процес інституціоналізації Церкви та формування догматичної системи. Еволюція християнського віровчення у ході історичного розвитку, становлення морально-етичної доктрини християнства. Вплив еретичних рухів на уточнення догматичних положень та внутрішню диференціацію християнської традиції. Перші Вселенські собори як ключові етапи кодифікації віровчення, їхній богословський і суспільний зміст. Особливості християнського культу, система богослужінь і календар християнських свят.

Ортодоксальне християнство в історичній перспективі та суспільні наслідки розділення єдиної Церкви. Причини та перебіг Великого розколу, формування східної та західної гілок християнства. Взаємовідносини католицизму і православ'я в новітню добу, зокрема після Другого Ватиканського собору. Проблематика унійних процесів і екуменічного руху, пошуки спільної християнської ідентичності в умовах конфесійного плюралізму.

Християнство в Україні як складова національної історії та культури: еволюція міжконфесійних відносин від конфронтаційних моделей до діалогових практик. Роль українського релігійного лідерства у процесах суспільної консолідації та духовної мобілізації нації. Вплив конфесійної взаємодії на формування духовного простору сучасного українського суспільства та його культурно-ціннісних орієнтирів.

Тема 6. Основні напрями християнства

Основні догматичні та богословські засади православ'я як східної гілки християнства. Специфіка Вселенського православ'я, його канонічна структура, принципи автокефалії та соборності. Особливості православного віровчення, богослужбової традиції та культової практики. Православна Церква України у системі світового православ'я, її канонічний статус і взаємовідносини з помісними Церквами.

Католицизм як провідний напрям західного християнства, історичні умови становлення Римської Церкви та її трансформація в універсальну наднаціональну інституцію. Організаційна структура Католицької Церкви, роль інституту папства як центру духовної та адміністративної влади. Особливості католицького віровчення, sacramentalної системи та культової практики.

Римська Церква як чинник консолідації західноєвропейського цивілізаційного простору. Вплив Святого Престолу на політичні процеси та суспільне життя Західної Європи. Хрестові походи як поєднання релігійних і геополітичних мотивацій. Католицьке чернецтво та діяльність чернечих орденів як важливий релігійно-політичний і культурний інститут середньовіччя. Політика Церкви щодо збереження духовної домінації, інститут інквізиції та його роль у конфесійному контролі. Освітня діяльність Католицької Церкви, формування мережі шкіл і університетів.

Кризові явища в історії Католицької Церкви та їхні наслідки. Реформація і Контрреформація як переломні етапи трансформації західного християнства. Католицизм у Новий і Новітній час, модернізаційні процеси в церковному житті. Другий Ватиканський собор як спроба оновлення богословської та соціальної доктрини Католицької Церкви. Соціальне вчення католицизму та його роль у сучасному суспільстві.

Ідейно-політичні та соціокультурні передумови Реформації. Ранній протестантизм, формування його догматичних і морально-етичних засад у лютеранстві та кальвінізмі. Пізній протестантизм і процес конфесійної диференціації. Основні напрями протестантської традиції — баптизм, евангелізм та інші протестантські рухи, їхні віровчальні особливості, організаційні форми та вплив на суспільно-культурні процеси.

Тема 7. Релігія і Церква в історії України

Дохристиянські вірування населення українських земель як складова духовної культури давніх слов'ян, їхня міфологічна система, культ природи та родоплемінні релігійні практики. Проникнення і поширення християнства на території України, ранні форми християнської присутності. Культурно-політичні передумови хрещення Київської Русі та його значення для формування державності, цивілізаційного вибору і подальшого етнокультурного розвитку українського народу. Київська митрополія як центр церковного життя Русі, становлення ієрархічної структури Києво-руської Церкви.

Особливості розвитку православ'я в умовах литовсько-польського панування, трансформації церковного життя та конфесійних відносин. Берестейська унія як переломна подія в історії українського християнства та її релігійні, культурні й політичні наслідки. Українське православ'я доби Петра Могили, реформування богословської освіти та церковного управління. Церковні інституції — братства, єпископат, монастирі — як осередки духовного, освітнього й культурного розвитку. Роль православного чернецтва у формуванні духовності, книжності та національної культури.

Православна Церква в Запорізькій Січі, її значення для релігійної ідентичності козацтва та вплив на суспільно-політичне життя українських земель. Стан українського православ'я в умовах підпорядкування Московському патріархату, процеси централізації, бюрократизації та інтеграції Церкви в імперську державну систему. Наслідки антиукраїнської церковної політики російського самодержавства для національної церковної традиції.

Українське православ'я в період радянського тоталітаризму, репресії проти духовенства та віруючих, обмеження релігійного життя. Українська автокефальна православна церква як прояв прагнення до церковної незалежності та національно-релігійної самобутності. Розвиток православ'я в незалежній Україні, конфесійна диференціація та процеси утвердження помісності. Вплив російсько-української війни на церковне життя, трансформацію релігійної ідентичності та міжконфесійні відносини.

Особливості становлення і розвитку католицизму на українських землях, генеза унійного руху та його історичні передумови. Роль греко-католицизму у формуванні духовної культури, освітніх традицій і національної самосвідомості українців у різні історичні періоди. Українська Греко-Католицька Церква як чинник збереження національної ідентичності та розвитку української національної ідеї.

Українське військово-капеланство: історичні витоки, конфесійна специфіка та сучасні форми функціонування. Роль капеланського служіння у підтримці морально-психологічного стану військовослужбовців, формуванні духовної стійкості суспільства та зміцненні національної солідарності в умовах воєнних викликів.

Тема 8. Сучасні неорелігії

Ідейно-політичні, соціокультурні та духовні передумови виникнення неорелігій у ХХ–ХХІ століттях, зокрема криза традиційних релігійних інститутів, глобалізаційні процеси, секуляризація та пошуки нових форм духовності. Загальні типологічні ознаки неорелігійних рухів: харизматичне лідерство, синкретизм віровчень, апеляція до сакрального досвіду, транснаціональний характер і використання сучасних комунікаційних технологій для поширення релігійних ідей.

Неорелігії орієнтального спрямування як результат рецепції східних духовних традицій у західному культурному середовищі, зокрема Міжнародне товариство Свідомості Крішни та рухи універсалістського характеру, що поєднують елементи різних релігійних систем. Їхні віровчальні засади, культова практика та соціальна діяльність.

Синтетичні релігії як прояв релігійного синкретизму, що інтегрує елементи різних конфесійних і світоглядних традицій, зокрема новітні харизматичні рухи глобального масштабу та універсалістські віровчення (Біле братство, Церква уніфікації, Світова віра бахаї). Особливості їхньої організаційної структури, ідеології та місіонерської діяльності.

Езотеричні об'єднання і течії, орієнтовані на окультні знання, містичний досвід та альтернативні форми духовності, їхня інтелектуальна база, символічні системи та вплив на сучасну релігійну культуру.

Неоязичництво як форма реконструкції або неотрадиціоналістського переосмислення дохристиянських вірувань, його ідеологічні засади та національно-культурна спрямованість. Основні напрями сучасного українського неоязичництва, їхня роль у формуванні етнорелігійної ідентичності. Українська етнорелігія в європейському та світовому контексті нових релігійних рухів.

Саєнтологічні та близькі до них рухи, що поєднують елементи релігійної доктрини з психологічними та псевдонауковими концепціями самовдосконалення. Особливості їхнього віровчення, організаційної моделі та суспільного впливу в сучасному світі.

Тема 9. Історія і сьогодення конфесійної карти України

Релігійні прояви національної духовності українців як історично сформований компонент культурної та світоглядної ідентичності: еволюція релігійних традицій від давніх форм вірувань до сучасного конфесійного різноманіття. Співвідношення релігійного чинника з процесами націєтворення, культурної самоідентифікації та суспільної консолідації в різні історичні періоди.

Конфесійна карта незалежної України, територіальна диференціація релігійних спільнот та особливості їхнього регіонального поширення. Нові релігійні рухи на українських теренах, їхня соціальна база та адаптація до місцевого культурного середовища. Концепції національної церкви й національної релігії як складові дискурсу української релігійної та політичної думки.

Актуальні проблеми церковно-релігійного життя України в контексті сучасних релігійно-політичних процесів, взаємодія релігійних інституцій із державою та громадянським суспільством. Вплив російсько-української війни на трансформацію релігійного середовища, конфесійну структуру та релігійну ідентичність населення. Розвиток релігійної філантропії, волонтерських ініціатив і гуманітарної діяльності релігійних організацій у відповідь на глобальні та національні виклики сучасності.

Перспективи розвитку релігійного життя в Україні з урахуванням світових тенденцій — секуляризації, постсекулярності, глобалізації та міжрелігійного діалогу. Релігійна діяльність української діаспори як чинник збереження національної ідентичності за межами батьківщини та як складова глобального українського духовного простору.

Тема 10. Свобода совісті: сутність і правове забезпечення

Історичні передумови становлення свободи совісті як правової та світоглядної категорії, еволюція уявлень про релігійну свободу в європейській і світовій політико-правовій думці. Свобода совісті як комплексне явище, що охоплює право людини на вибір, зміну або відмову від релігійних переконань, а також свободу релігійного самовираження в індивідуальній і колективній формах. Багатовимірний характер свободи совісті, її взаємозв'язок із правами людини, демократичними принципами та світоглядним плюралізмом.

Міжнародно-правові стандарти забезпечення свободи совісті та віросповідання, їх закріплення у ключових документах світової спільноти та механізми реалізації. Нормативно-правові засади регулювання релігійного життя в Україні, конституційні гарантії свободи світогляду і віросповідання. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» як базовий акт, що визначає правовий статус релігійних спільнот, їхні права, обов'язки та принципи взаємовідносин із державою.

Толерантність, віротерпимість і духовна свобода як історично сформовані риси української ментальності та культури міжконфесійного співіснування. Їхня роль у підтриманні суспільної злагоди, розвитку демократичного громадянського суспільства та забезпеченні мирного діалогу між представниками різних світоглядних і релігійних традицій.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ Й СКЛАДАННЯ ВСТУПНОГО ІСПИТУ

1. Проаналізуйте основні наукові підходи до визначення релігії як об'єкта гуманітарного знання та окресліть їхні евристичні можливості й обмеження.
2. Розкрийте проблему генези релігії у світлі класичних і сучасних теорій її походження.
3. Обґрунтуйте специфіку об'єкта і предмета релігієзнавства як автономної наукової дисципліни.
4. Охарактеризуйте міждисциплінарний характер структури релігієзнавства та його місце в системі гуманітарних наук.
5. Проаналізуйте методологічні засади філософії та феноменології релігії.
6. Визначте теоретичні підходи соціології та психології релігії до аналізу релігійності.
7. Оцініть значення історичного та історіософського підходів у дослідженні релігійних процесів.
8. Розкрийте потенціал порівняльного релігієзнавства для виявлення універсальних і специфічних рис релігій.
9. Проаналізуйте категоріальний апарат академічного релігієзнавства.
10. Обґрунтуйте відмінності між релігієзнавством і богослов'ям у методологічному та світоглядному вимірах.
11. Охарактеризуйте основні методи релігієзнавчих досліджень та умови їх застосування.
12. Проаналізуйте джерельну базу сучасного релігієзнавства та проблеми її інтерпретації.
13. Розкрийте роль спеціалізованої термінології у формуванні наукового дискурсу релігієзнавства.
14. Охарактеризуйте сутність релігії як соціального інституту і форми суспільної свідомості.
15. Порівняйте теологічні та наукові інтерпретації сутності релігії.
16. Проаналізуйте структурні компоненти релігії та їх взаємодію.
17. Обґрунтуйте поняття релігійного комплексу в сучасному релігієзнавстві.
18. Дослідіть світоглядну функцію релігії у формуванні картини світу.
19. Розкрийте регулятивну та інтегративну роль релігії у суспільстві.
20. Проаналізуйте компенсаційний потенціал релігії в умовах соціальних криз.
21. Оцініть політичні функції релігії в історичній перспективі.
22. Критично проаналізуйте основні теорії походження релігії.
23. Розкрийте принципи типологізації релігій і проблеми їх класифікації.
24. Проаналізуйте специфіку релігійного світосприйняття та символічного мислення.
25. Охарактеризуйте етнологію релігій як напрям наукових досліджень.
26. Проаналізуйте типологічні ознаки етнічних релігій.
27. Розкрийте історико-культурне значення зороастризму.
28. Оцініть роль Авести як джерела релігійної традиції.
29. Проаналізуйте ведичну релігію як основу духовної культури Індії.
30. Розкрийте складність індуїзму як системи різних релігійних напрямів.

31. Поясніть місце джайнізму в релігійному просторі Індії.
32. Проаналізуйте феномен мітраїзму в римському світі.
33. Дослідіть історичні умови виникнення буддизму.
34. Порівняйте основні напрями буддизму у догматичному та практичному вимірах.
35. Проаналізуйте філософські основи буддизму.
36. Охарактеризуйте буддійський канон і його структуру.
37. Проаналізуйте виникнення ісламу в історичному контексті.
38. Розкрийте історичні передумови виникнення християнства.
39. Проаналізуйте різні інтерпретації постаті Ісуса Христа.
40. Проаналізуйте релігію як чинник культуротворення.
41. Оцініть синтоїзм як модель національної релігії, розкривши взаємозв'язок між релігійною традицією, державністю та культурною ідентичністю Японії.
42. Дослідіть давньогрецьку релігію як структурний елемент античної культури,
43. Проаналізуйте релігію Стародавнього Риму як синкретичну систему, що інтегрувала культу підкорених народів, і оцініть її функції в імперській ідеології.
44. Розкрийте конфуціанство і даосизм як альтернативні моделі релігійно-філософського осмислення світу та державності в китайській цивілізації.
45. Охарактеризуйте іудаїзм як національно-державну релігію, з'ясувавши його роль у збереженні етнічної ідентичності в умовах діаспори.
46. Проаналізуйте історичні етапи розвитку іудаїзму та їхній вплив на трансформацію релігійної традиції й суспільної організації єврейського народу.
47. Дослідіть буддійську етику як універсальну моральну систему та оцініть її значення для сучасного глобального етичного дискурсу.
48. Проаналізуйте глобальне поширення буддизму, визначивши фактори його адаптації до різних культурних середовищ.
49. Оцініть Коран як комплексний текст релігійної, правової та культурної традиції, що формує цивілізаційний простір ісламу.
50. Проаналізуйте основи ісламського віровчення і культу в контексті їхнього впливу на соціальну організацію мусульманських суспільств.
51. Розкрийте внутрішню диференціацію ісламу, з'ясувавши причини виникнення основних течій та їх сучасне значення.
52. Охарактеризуйте мусульманську етику і філософію як систему норм, що регулюють приватне і публічне життя віруючого.
53. Проаналізуйте соціально-політичні концепції ісламу та їхню роль у формуванні моделей державності.
54. Дослідіть феномен ісламського фундаменталізму, з'ясувавши його ідеологічні витоки та геополітичні наслідки.
55. Охарактеризуйте іслам в Україні, визначивши особливості його історичного розвитку та сучасної інституціоналізації.

56. Проаналізуйте Біблію як текст і культурний феномен, що вплинув на формування європейської цивілізації.
57. Розкрийте процес формування догматичної системи раннього християнства в контексті соціально-політичних викликів античності.
58. Оцініть роль Вселенських соборів як механізму кодифікації віровчення і консолідації церковної влади.
59. Проаналізуйте ересі як фактор розвитку християнської доктрини та внутрішньої диференціації Церкви.
60. Охарактеризуйте християнський культ як систему символічних дій, що формує релігійну ідентичність віруючих.
61. Проаналізуйте причини та наслідки Великого розколу 1054 року у світлі цивілізаційного поділу Європи.
62. Здійсніть порівняльний аналіз католицизму і православ'я з позицій богослов'я, організації та культурного впливу.
63. Оцініть екуменічний рух як спробу подолання конфесійної фрагментації християнства.
64. Розкрийте догматичні та канонічні засади православ'я як основи його ідентичності.
65. Проаналізуйте структуру світового православ'я та проблеми його інституційної єдності.
66. Охарактеризуйте Православну Церкву України у контексті сучасних трансформацій світового православ'я.
67. Дослідіть католицизм як наднаціональну інституцію з глобальним впливом.
68. Проаналізуйте політичну роль папства у формуванні європейської цивілізації.
69. Оцініть хрестові походи як комплексний релігійно-політичний і культурний феномен.
70. Проаналізуйте чернечі ордени як інститути духовного, освітнього і політичного впливу.
71. Охарактеризуйте соціальну доктрину Католицької Церкви як відповідь на виклики модерності.
72. Порівняйте лютеранство і кальвінізм як різні моделі протестантської теології та соціальної етики.
73. Дослідіть дохристиянські вірування Русі як основу подальшої релігійної трансформації.
74. Оцініть хрещення Русі як цивілізаційний вибір між культурними орієнтаціями Сходу і Заходу.
75. Проаналізуйте Берестейську унію як спробу конфесійного компромісу та її довгострокові наслідки.
76. Охарактеризуйте взаємозв'язок православ'я і козацтва у формуванні української ідентичності.
77. Проаналізуйте становище Української Церкви в імперський період як приклад колоніальної релігійної політики.

78. Проаналізуйте причини виникнення неорелігій у контексті глобалізації та секуляризації.
79. Охарактеризуйте типологію нових релігійних рухів і проблеми їх класифікації.
80. Дослідіть орієнтальні неорелігії на Заході як результат культурної дифузії.
81. Проаналізуйте езотеричні рухи як альтернативні форми духовності постмодерної доби.
82. Проаналізуйте Реформацію як системну кризу латинського християнства, з'ясувавши її глибинні соціально-економічні, політичні та інтелектуальні причини.
83. Оцініть Контрреформацію як комплексну стратегію відновлення та збереження впливу Католицької Церкви.
84. Дослідіть релігійну політику радянської влади як форму ідеологічного контролю над духовною сферою.
85. Проаналізуйте конфесійну ситуацію в незалежній Україні крізь призму постсекулярної теорії.
86. Охарактеризуйте роль Української Греко-Католицької Церкви у формуванні національної свідомості українців.
87. Дослідіть українське військове капеланство як новітній соціально-релігійний інститут.
88. Проаналізуйте неоязичництво як форму релігійного неотрадиціоналізму.
89. Проаналізуйте стан свободи совісті у незалежній Україні в контексті глобалізаційних викликів сучасності.
90. Оцініть свободу совісті як фундаментальний принцип демократичного устрою.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ:

Кількість балів (тах - 200)	Критерії
180 - 200	Виставляється за глибокі знання програмного матеріалу; вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їхньому взаємозв'язку і розвитку, чітко і лаконічно; логічно і послідовно відповідати на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач; вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
160 - 179	Виставляється за ґрунтовні знання програмного матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язування практичних задач.
140 - 159	Виставляється за міцні знання програмного матеріалу, аргументовані відповіді на поставлені запитання, які, однак, містять певні (несуттєві) неточності; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач.
120 - 139	Виставляється за посередні знання програмного матеріалу, мало аргументовані відповіді, слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач.
100 - 119	Виставляється за слабкі знання програмного матеріалу, неточні або мало аргументовані відповіді, з порушенням послідовності його викладання, за слабе застосування теоретичних положень при розв'язанні практичних задач.
1 - 99	Виставляється за незнання значної частини програмного матеріалу, істотні помилки у відповідях на запитання, невміння орієнтуватися під час розв'язання практичних задач, незнання основних фундаментальних положень.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аврамичні релігії України у визнанні плюралізму і толерантності як чинників української ідентичності : наукова збірка. Галич : [б. в.], 2018. 190 с.
2. Безпека, релігія, церква в сучасному суспільстві. Монографія. Вінниця, 2021. Видавництво ФОП Кушнір Ю.В. 2021. 352с.
3. Генік Л. Я. Історія християнства: католицизм: навч. посіб.для студентів філос. та іст. ф-тів : [у 2 т.] / ДВНЗ "Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника", Філософ. ф-т, Каф. релігієзнавства і теології. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2011 . Т. 1 : Основні ідеї християнства. 2011. 338 с.
4. Гурська Л. І. Релігієзнавство. Навч. посіб. / Л. І. Гурська. Київ: «Центр учбової літератури», 2016. 172 с.
5. Колодний А. М. Релігійне життя України в особах його діячів і дослідників : монографія / Укр. Асоц. Релігієзнавців, Від-ня релігієзнавства ІФ НАН України, Координац. Рада з релігієзнавства країн Схід. і Центр Європи. Київ : Інтерсервіс, 2017. 739 с.
6. Колодний А. М. Феномен релігієзнавства : монографія / Укр. асоц. релігієзнавців, Відділення релігієзнавства ІФ НАН України, Координац. Рада з релігієзнавства країн Схід. та Центр. Європи. Київ : Інтерсервіс, 2020. 245 с.
7. Кондратик Л. Й. Українська громадянська релігія: природа і становлення : монографія /; [наук. ред. А. М. Колодний] ; Від-ня релігієзнавства Ін-ту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, Укр. асоц. релігієзнавців. Луцьк : Надстир'я, 2020. 215 с.
8. Лубський В. Релігієзнавство. Київ: Центр навчальної і практичної літератури, 2022. 448 с.
9. Православ'я в Україні: зб. ст. : "До 10-річчя Революції Гідності" / [Є. Бабич та ін. ; редкол.: митрополит Київ. і всієї України Епіфаній та ін.] ; Укр. православ. церква [та ін.]. - Київ ; Кам'янець-Подільський : Друкарня Рута, 2023. 483 с.
10. Релігієзнавство: історія та теорія релігій: підручник. Сєвєродонецьк : Вид-во СНУ ім В. Даля, 2017. 267 с.
11. Релігійна безпека в Україні в умовах коронавірусної пандемії. Монографія. Вінниця 2021. Видавництво ФОП Кушнір Ю.В. 2021. 204 с.
12. Релігійна безпека/небезпека України : зб. наук. пр. і матеріалів / [А. В. Арістова та ін.] ; за ред. проф. А. Колодного ; [редкол.: А. М. Колодний та ін.] ; НАН України, Від-ня релігієзнавства Ін-ту філософії ім. Г. С. Сковороди, Укр. асоц. релігієзнавців. - Київ : УАР, 2019. 315 с.
13. Релігійні ідентичності в їх сутності і конфесійних виявах: український контекст. Київ : УАР, 2021. 348 с.
14. Релігія в історії і духовності українців. Вибрані праці Юрія Мулика-Луцика / упоряд. і наук. ред. д-р філософ. наук, проф. А. Колодний ; [редкол.: А. М. Колодний та ін.] ; НАН України, Від-ня релігієзнавства Ін-ту філософії ім. Г. С. Сковороди, Укр. асоц. релігієзнавців. Київ : УАР, 2019. 261 с.
15. Релігія в її структурних складових і процесах їх осучаснення :

колективна монографія. Київ, 2018. 312 с.

16. Саган О. Н. Православна Церква України: конституювання та перспективи розвитку / Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України; Київське Богоявленське Ставропігійне Братство. Київ, 2019. 103 с.

17. Титаренко В.В., Горкуша О.В. Релігієзнавство. Посібник для студентів вищих навчальних закладів денної, заочної та дистанційної форм навчання. Київ: КУБГ, 2021. 139 с.

18. Український світ в його релігійних вимірах: колективна монографія. Київ: Світ знань, 2022. 196 с.

19. Филипович Л. О. Свобода релігійного життя. Київ, 2020. 196 с.

20. Якубович М. Іслам в Україні: історія і сучасність. Вінниця : ТОВ «Нілан- ЛТД», 2016. 264 с.

21. Ambasciano, L. (2018). An unnatural history of religions: Academia, post-truth, and the quest for scientific knowledge. Bloomsbury Publishing.

22. Ambasciano, L. (2019). History as a canceled problem? Hilbert lists, du Bois-Reymond's enigmas, and the scientific study of religion. *Journal of the American Academy of Religion*, 87(2), 366–400. <https://doi.org/10.1093/jaarel/lfz001>

23. Callizo, I. G. (2018). What is the place of religious schools in pluralistic democratic societies? A liberal approach to the problematic of religious schools in Western societies: The Spanish case. *Revista Española de Educación Comparada*, 32, 68–87.

24. Education and church in Central and Eastern Europe at first glance. (2008). Center for Higher Education Research and Development, University of Debrecen.

25. Jensen, J. S. (2019). What is religion? Routledge.

26. Franken, L., & Loobuyck, P. (2013). The future of religious education on the Flemish school curriculum: A plea for integrative religious education for all. *Religious Education*, 108(5), 482–498. <https://doi.org/10.1080/00344087.2013.835641>

27. Gavrilova, N., & Fylypovych, L. (2017). Religious education in Ukraine. In *Routledge international handbook of religious education* (pp. 424–434). Routledge.

28. Ginkel, A. (2010). *Missiologiya. Missionerskiy otdel Russkoy pravoslavnoy tserkvi*.

29. Grishaeva, E. I., & Shumkova, V. A. (2018). Traditionalist Orthodox Christian media: Discourse structure and peculiarities of functioning. *Monitoring of Public Opinion: Economic and Social Changes*, 2, 283–300. <https://doi.org/10.14515/monitoring.2018.2.17>

30. Hand, M. (2015). Religious education and religious choice. *Journal of Beliefs & Values*, 36(1), 31–39. <https://doi.org/10.1080/13617672.2015.1013817>

31. Jackson, R. (2007). European institutions and the contribution of studies of religious diversity to education for democratic citizenship. In *Religion in education: A contribution to dialogue or a factor of conflict in transforming societies*

of European countries. Waxmann.

32. John Paul II. (1990). *Redemptoris missio*: On the permanent validity of the Church's missionary mandate. Libreria Editrice Vaticana. https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_07121990_redemptoris-missio.html

33. Kovalchuk, N., Zosim, O., Ovsiankina, L., Lomachinska, I., & Rykhlitska, O. (2022). Features of sacred music in the context of the Ukrainian Baroque. *Religions*, 13(2), Article 88. <https://doi.org/10.3390/rel13020088>

34. Lomachinska, I., & Martych, R. (2021). Religious education in the European educational space: Social and cultural context. *Studia Warmińskie*, 58, 173–187.

35. Lomachinska, I., Deinega, E., & Donets, O. (2021). The religious factors of the Ukrainian mentality formation. *Skhid*, 1(3), 34–39. [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2021.1\(3\).242755](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2021.1(3).242755)

36. Lomachinska, I. (2022). The phenomenon of military chaplaincy in the spiritual and worldview paradigm of modern Ukraine. *Skhid*, 3(4), 36–42. [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2022.3\(4\).270045](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2022.3(4).270045)

37. Lomachinska, I., & Alekseienko, O. (2023). Spiritual origin of national patriotic education in the military chaplaincy system. *Skhid*, 4(2), 26–32. [https://doi.org/10.21847/2411-3093.2023.4\(2\).291517](https://doi.org/10.21847/2411-3093.2023.4(2).291517)